

Editör'den

Gizem Deniz BÜYÜKSOY*

*Dr.Öğr.Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, Kırşehir, Türkiye,
ORCID: 0000-0003-2957-2451

*Uğradı başıma hayatın kışı,
Bu senede bir hikmet var.
Gel yavru ağlayıp üzme sen beni,
Bu ağlamak yüreğime kor...
Aşık Mahsuni Şerif*

Şubat ayının altısında Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesinde 7.7; Elbistan ilçesinde 7.6 büyüklüğünde iki deprem meydana geldi ve Kahramanmaraş ile birlikte Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Hatay, Kilis, Malatya ve Elazığ olmak üzere on ili etkiledi (AFAD, 2023a). Dünya Sağlık Örgütü, aynı gün bir haber yayımlayarak Türkiye'nin güneydoğusunda şiddetli depremler meydana geldiğini, bunun için acil insani yardım gerektiğini bildirdi (WHO, 2023a). Ardından 7 Şubat 2023 günü Dünya Sağlık Örgütü tarafından en hızlı ve kapsamlı yanıt vermeyi gerektiren, tek ya da birçok ülkeli acil durum anlamına gelen ve dünya genelinde tüm varlıkların seferber edilmesini gerektiren üçüncü seviye acil durum ilan edildi (aNews, 2023; WHO, 2023b).

Türkiye'de meydana gelen bu depremlerin, son seksen yılın en kötü afeti olduğu, Türkiye ve Suriye'de yol açtığı büyük can kaybının yanı sıra yaralanmalara, insanların yerinden olmasına, binaların, konutların ve sağlık kuruluşlarının yıkılmasına neden olduğu vurgulanmıştır (WHO, 2023c). AFAD tarafından Nisan ayı başında yapılan açıklamaya göre deprem nedeniyle 50 bin 96 kişinin öldüğü, yaralananların sayısının ise 107 bin 204 olduğu bildirilmiştir (CNN Türk, 2023a). Bununla birlikte depremden etkilenen toplam nüfusun 13.5 milyon olduğu açıklanmıştır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2023). Deprem bölgesinden diğer illere göç eden insan sayısının da 2 milyonu aştığı tahmin edilmektedir (CNN Türk, 2023b).

Depremin üzerinden bir ay geçtikten sonra aynı zamanda depremden de etkilenmiş olan Şanlıurfa ve Adıyaman'da meydana gelen sel, yine yıkıma yol açmış, 18 kişi sel nedeniyle hayatını kaybetmiştir (Anadolu Ajansı, 2023a). Deprem ve sel felaketinin ardından yapılan hasar tespit çalışmaları neticesinde, 3 Nisan 2023 tarihinde, altı ilde daha hasarlı yerleşim birimleri olması nedeniyle Bingöl, Kayseri, Mardin, Tunceli, Niğde ve Batman da genel hayata etkili afet bölgesi ilan edilmiştir (AFAD, 2023b).

Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen bir diğer ülke de Suriye'dir. Depremin Suriye'de, yaşanan savaş ve çatışmalarda yerinden edilmiş olan ya da Suriye topraklarında mahsur kalmış olan 4.5 milyon insanı etkilediği, onların fazladan acı çekmesine neden olduğu bildirilmiştir. Suriye'de mevcut savaş ve çatışmalar nedeniyle bina ve alt yapının hasarlı olması, su altyapısındaki sorunlar, 2022 Eylül ayında başlayan kolera salgını ve bunun yanı sıra solunum yolu hastalıkları, leishmania, fiziksel ve ruhsal travma ve sakatlıklar; depremin yarattığı sorunlarla mücadele etmeyi zorlaştırmıştır. Savaş ve çatışmalardan etkilenen bölgelerde depremin zaten var olan zorlu koşulları, daha da kötüye götürdüğü bildirilmiştir. Deprem, Suriye'de sağlık kuruluşlarının tamamen ya da kısmen zarar görmesine neden olmuştur. Suriye'de birçok insanın yeterli gıdaya erişemediği, yaralanma, sakatlık ya da travmaya rağmen sağlık hizmeti alamadığı bildirilmiştir. Suriye'de sağlık sisteminin nüfusun giderek karmaşıklaşan sağlık ihtiyaçlarını karşılayamadığı, nüfusun büyük ölçüde dış yardımlara bağımlı olduğu bildirilmiştir. Ayrıca mevcut savaş ve çatışmalar nedeniyle depremden sonra yardımların ülkeye zamanında ve etkin biçimde ulaştırılamadığı bildirilmiştir (Editorial, 2023; Jabbour ve ark., 2023; Villasana, 2023).

Depremden sonraki günlerde, enkaz altından kurtarma, ilk yardım ve acil bakım uygulamaları tamamlandıktan sonra çözüm bekleyen konu; depremden sonra bina ve altyapının yıkılması nedeniyle evsiz kalmış bir milyondan fazla insan varlığıdır. İnsanların dondurucu soğuktan koruyan, gıda, temiz su ve tıbbi bakım sağlayan barınaklara ihtiyaç duyduğu bildirilmiştir (Editorial, 2023). Depremden etkilenen vatandaşların barınma ihtiyacının karşılanması için Nisan ayı başına kadar deprem bölgelerinde 370482 çadır, 11832 konteyner kurulduğu, duş ve tuvalet hizmetlerinin de olduğu çadır ve konteyner kentlerde 1 milyon 652 bin 857 kişiye barınma hizmeti verildiği bildirilmiştir (Anadolu

Ajansı, 2023b). Bölgede kalanlar için temiz içme ve kullanma suyu, tuvalet ve banyo gereksinimi önemli konulardır. Sağlıklı suya erişim, afet bölgesinde bireylerin karşı karşıya olduğu önemli bir sorundur. Depremden sonraki günden itibaren deprem bölgesine tek kullanımlık pet şişelerle içme suyu sağlanmış ancak çadırkentlerin dışında kalan ya da kırsal kesimde kurulan çadırlarda temiz içme ve kullanma suyunun halen önemli bir eksiklik olduğu vurgulanmaktadır. Sağlıklı tuvalete erişimin deprem bölgesinde ilk 1-2 hafta sağlanmadığı, hasarlı binalar ve boş arsaların tuvalet için kullanıldığı bildirilmiştir. Sahra tipi ve seyyar tuvaletlerin kurulmasıyla sorun çözülmeye çalışılmış ancak atık su tesislerinde meydana gelen hasarlar nedeniyle tıkanma ve arızalar meydana gelmiştir. Banyonun ise halen önemli bir sorun olmaya devam ettiği, yeterli, temiz ve sağlıklı banyo gereksiniminin olduğu bildirilmiştir. Ayrıca sabun, şampuan, diş fırçası, diş macunu, tırnak makası, tarak, kadın pedi, çocuk bezi, iç çamaşırı gibi hijyen ürünlerine gereksinim olduğu bildirilmiştir. Atıkların uzaklaştırılması konusu da atıklar için bir alan belirlenmesi, çöp kutularının sistemli toplanması, yeterli sayıda temizlik çalışanı olmaması nedeniyle önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Bölgede elektrik sağlanması ile ilgili sorun azalmakla birlikte devam etmektedir. Ulaşım ile ilgili olarak ana yollardaki hasarlar giderilmiş olup köylere erişimle ilgili sorunlar devam etmektedir. Bölgede şebeke sistemi ve baz istasyonlarının zarar görmesi, iletişimi olumsuz etkilemiştir (Türk Tabipleri Birliği, 2023). Bölgede beslenme ile ilgili olarak sıcak yemek dağıtımının depremin dördüncü gününden sonra kamu kurumları, özel kuruluşlar, vakıf ve dernekler gibi sivil toplum kuruluşları tarafından sağlandığı bildirilmiştir (TMMOB Gıda Mühendisleri Odası, 2023).

Depremden sonra iyileşmenin onlarca yıl süreceği, depremin yarattığı sorunların yıllar alacağı tahmin edilmektedir. Türkiye ve Suriye'yi etkileyen depremlerde altyapının zarar gördüğü, özellikle çocuklar, gebeler, kronik hastalığı ya da sakatlığı olanlar ve yaşlılar gibi savunmasız grupların etkilendiği; depremin ilerleyen yıllarda sağlık ve insani boyutta önemli sonuçlarının olacağı bildirilmiştir (Villasana, 2023). Depremden sonraki günlerde, afete verilecek yanıt, afetin sonuçlarına yönelik üretilen çözüm ve geliştirilen eylem planlarının; bölgede yaşayan milyonlarca insanın sağlık durumu ve iyilik hali üzerinde belirleyici olacağı bildirilmiştir (Editorial, 2023).

Afet yanıtının önemli bir parçası sağlık sistemi ve sağlık çalışanlarıdır. Ancak depremin sağlık sistemine de zarar verdiği, hastane ve kliniklerin zarar gördüğü, birçok sağlık çalışanının deprem nedeniyle öldüğü, yaşayanların da anksiyete ya da post travmatik stres bozukluğu yaşadığı bildirilmiştir. Mevcut hekim ve hemşirelerin yaralıları bakmak ve krizi yönetmek için çok uzun süre çalışmak zorunda kalması, Türkiye'deki sağlık çalışanı sayısındaki yetersizlik ve sağlık çalışanı tükenmişliğini daha da derinleştirmiştir (Editorial, 2023; Uwishema, 2023). Sağlık çalışanları ve sağlık kurumlarına depremden sonraki sorunların çözümü için her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Gereksinimin en çok arttığı sağlık hizmetleri; cerrahi bakım, travma bakımı, Crush sendromunun tedavisi ve bakımındır. Bununla birlikte artan enfeksiyon hastalıkları, hipotermi, soğuk hava nedeniyle artan solunum yolu hastalıkları da dikkate alınması gereken hastalıklardır. İnsülin, diyaliz gibi temel tıbbi hizmetler ile enfeksiyon hastalıklarının önlenmesi, psikolojik destek gereklidir (Editorial, 2023).

Depremden sonraki süreçte dikkate alınması gereken önemli konulardan biri de depremin ardından geride kalan enkazın kaldırılmasıdır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı'na göre felaket, 116 milyon ila 210 milyon ton arası moloz üretmiştir. Karşılaştırma için, 1999 Marmara depreminin yaklaşık 13 milyon ton moloz ürettiği bildirilmiştir. Enkaz kaldırma işinin tahmin edilenden daha büyük olduğu, kaldırılması gereken toplam moloz hacmini hayal edebilmek için bir metre yüksekliğinde molozla kaplı 10 km'ye 10 km'lik bir alan düşünülmesi önerilmiştir. Tahmini enkaz alanının 100 km² x 59 km² lik bir alanı kaplayan Manhattan'dan daha büyük olduğunu bildirilmiştir. Molozların kaldırılması; hayati önem taşıyan gıda, su ve diğer malzemelerin sevkiyatının önünü açmak ve normal sosyal ve ekonomik faaliyetlerin restorasyonuna başlamak için öncelikle gerçekleştirilmesi gereken bir iştir (UNDP, 2023). Bu arada enkaz işlemleri sırasında ortaya çıkan enkaz tozu ve ısınma amaçlı ateş yakılması gibi nedenlerden dolayı depremden etkilenen illerde hava kirliliğinin ulusal limitlerin 2.5, Dünya Sağlık Örgütü limitlerinin ise 7.5. katına çıktığı bildirilmiştir. Hava kirliliğinin Türkiye'de kanser, kalp-damar hastalıkları, KOAH ve ruh hastalıklarına yol açtığı göz önünde bulundurularak afet bölgesinde ileride karşılaşılabilecek sorunlar şimdiden dikkate alınmalıdır (Temiz Hava Hakkı Platformu, 2023).

Doğal afetler, tüm dünyada her yıl ortalama 45 bin insanın ölümüne yol açan önemli bir halk sağlığı sorunudur. Doğal afetlerin önlenemediği, ancak insan kaynağının etkili dağıtımı, yanıt, iyileştirme ve

yeniden inşa ile etkisinin hafifletilebildiği vurgulanmıştır. Afetlerin etkisi, yoksullukla birlikte derinleşmekte, düşük ve orta gelirli ülkelerde, afete zamanında ve etkin yanıt verememe ve alt yapı yetersizlikleri nedeniyle afetler, daha fazla sayıda ölüme neden olmaktadır (Editorial, 2023; Ritchie ve ark., 2022). Toplumun afetler nedeniyle zarar görmeye meyilli olma durumu olarak tanımlanan incinebilirlik, afetin olumsuz etkisini derinleştiren önemli bir belirleyicidir. Yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, mevcut hastalık ve sakatlıklar, ekonomik problemler, nüfus artışı, şehirleşme biçimi, yerel yönetimler gibi unsurlar toplumların incinebilirliğini belirler. Incinebilirliği düşük olan toplumlar, afete daha dayanıklıdır. Ancak çoğunluğu çocuk, yaşlı ya da kadınlardan oluşan, eğitim düzeyi düşük, hasta ve sakatlığı fazla olan, yoksulluk ve işsizlik düzeyi yüksek olan, yeterli kaynağı olmayan, nüfus artışı yüksek olan, çarpık kentleşme görülen toplumlar afete karşı dayanıklılık gösteremezler (Altıntaş, 2012). Şimdi ve bundan sonra, bu deprem deneyimi göz önüne alınarak afetlere hazırlık ve afete yanıt planının öncelikli olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Gelecekte meydana gelebilecek benzer afetler için acil eylem planı ve etkili yanıt sisteminin oluşturulması, iletişimin güçlendirilmesi ve psikolojik destek ve girişimlerin uygulanması tavsiye edilmektedir (Uwishema, 2023).

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi'nin 2023 yılı ilk sayısında; "Bir Hastanede Çalışan Laboratuvar Çalışanlarının İşe Hazır Bulunuşluklarının İş Sağlığı ve Güvenliği Algısına Etkisi", "Emotional Abuse Perceived by Nursing Students and Risk Factors", "The Relationship Between Depression and Sexual Problems in Patients with Peripheral Artery Disease", "Knowledge Levels of Nursing Students About Robotic Surgery and Robotic Surgery Nursing" başlıklı dört araştırma makalesi ile "Hemşirelik ve Pediatri Hemşireliğinde Etik: Ulusal Hemşirelik Tezleri Kapsamında Sistematik Derleme" başlıklı bir sistematik derleme ve "Ebelikte ve Hemşirelikte İnovatif Düşünme ve Patent" başlıklı bir derleme makale ile yayındayız.

İnanç ve umutla...

KAYNAKLAR

A News. (2023). WHO declares earthquake in Türkiye 'grade 3 emergency'. <https://www.anews.com.tr/turkey/2023/02/08/who-declares-earthquake-in-turkiye-grade-3-emergency> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2023a). Afad basın bülteni. <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-34> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2023b). Genel Hayata Etkili Afet Bölgesi Hk. -Basın Duyurusu. <https://www.afad.gov.tr/genel-hayata-etkili-afet-bolgesi-hk> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Altıntaş, K.H. (2012). Afetler ve Afet Tıbbı. İçinde Ç. Güler, & L. Akın (Eds.), *Halk sağlığı* (ss.1106-1129). Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Anadolu Ajansı. (2023a). Gündem. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/sanliurfa-ve-adiyamandaki-sel-felaketinde-hayatini-kaybedenlerin-sayisi-18e-yukseldi/2848445> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Anadolu Ajansı. (2023b). Gündem. <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/deprem-bolgelerinde-332-cadir-kent-ile-209-konteyner-kent-kuruldu/2837069#:~:text=Deprem%20b%C3%B6lgelerinde%20332%20%C3%A7ad%C4%B1r%20kent%20ile%20209%20konteyner%20kent%20kuruldu> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

CNN Türk. (2023a). 60. gün! Depremde ölü sayısı ne kadar oldu, güncel yaralı sayısı kaç? <https://www.cnnturk.com/turkiye/57-gun-depremdede-olu-sayisi-ne-kadar-oldu-guncel-yarali-sayisi-kac-hangi-ilde-kac-bina-yikildi-kac-kisi-oldu> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

CNN Türk. (2023b). Deprem bölgesinden göç 2 milyonu aştı. <https://www.cnnturk.com/ekonomi/deprem-bolgesinden-goc-2-milyonu-asti> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2023). Haberler. <https://csb.gov.tr/bakan-kurum-deprem-nufus-itibariyla-13-5-milyon-vatandasimizi-etkiledi-bakanlik-faaliyetleri-37415> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Editorial. (2023). Responding to the Türkiye–Syria earthquake: What will it take? *Lancet*, 401(18), 525.

Jabbour, S., Abbara, A., Ekzayes, A., Fouad, F.M., Katoub, M., Nasser, R. (2023). The catastrophic response to the earthquake in Syria: the need for corrective actions and accountability. *Lancet*, 401(10379), 802-805. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(23\)00440-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(23)00440-3)

Ritchie, H., Rosado, P., & Roser, M. (2022). Natural disasters. <https://ourworldindata.org/natural-disasters> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Temiz Hava Hakkı Platformu. (2023). <https://www.temizhavahakki.org/kararapor2022/> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

TMMOB Gıda Mühendisleri Odası. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler ön gözlem raporu. http://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/gida62915923b2410bf_ek.pdf adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Türk Tabipleri Birliği (TTB). (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 Hatay Depremleri Birinci Ay Raporu. <https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/1ayraporu.pdf> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

United Nations Development Programme. (UNDP). (2023). Millions of tons of earthquake rubble await removal in Türkiye. <https://www.undp.org/press-releases/millions-tons-earthquake-rubble-await-removal-turkiye> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Uwishema, O. (2023). Addressing the effects of the earthquakes on Türkiye's health-care System. *Lancet* 401, 727. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(23\)00326-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(23)00326-4)

Villasana, D. (2023). Aftermath of the Türkiye-Syria earthquake. *Lancet*, 401(10380), 894-909. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(23\)00499-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(23)00499-3)

World Health Organization (WHO). (2023a). Türkiye earthquakes: supporting the emergency response. <https://www.who.int/europe/news/item/06-02-2023-t-rkiye-earthquakes--supporting-the-emergency-response> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

World Health Organization (WHO). (2023b). Grading. <https://www.who.int/emergencies/grading#:~:text=Grade%203,mobilization%20of%20Organization%2Dwide%20assets> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

World Health Organization (WHO). (2023c). Emergency medical teams supporting the health response to the Türkiye earthquakes. <https://www.who.int/europe/news/item/17-02-2023-emergency-medical-teams-supporting-the-health-response-to-the-t-rkiye-earthquakes> adresinden 7 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.